

**ВИХОВНА СИСТЕМА ШКОЛИ ЯК ЧИННИК УСПІШНОГО
СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ**

У статті йде мова про пріоритетні напрями державної освітньої політики, розкриється досвід роботи загальноосвітнього навчального закладу на шляху реалізації державних програм із соціалізації учнівської молоді.

Розбудова національної системи освіти в умовах становлення України як самостійної незалежної держави з урахуванням кардинальних змін в усіх сферах суспільного життя, історичних викликів ХХІ століття вимагає критичного осмислення досягнутого й зосередження зусиль та ресурсів на вирішенні найбільш гострих проблем, які стримують розвиток освітньої галузі, не дають можливості забезпечити нову якість освіти, адекватну нинішній історичній епосі. Серед цих проблем особливе місце посідає відсутність цілісної системи виховання фізичного, морального та духовного розвитку, соціалізації дітей та молоді [7].

У Національній доктрині розвитку освіти, Концепції національного, громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності, Концепції громадянської освіти в середній школі України та інших документах наголошується, що домінантною основою розвитку українського суспільства є виховання «свідомого громадянина, патріота, набуття молоддю соціального досвіду, високої культури міжнаціональних взаємовідносин, формування в молоді потреби та вміння жити в громадянському суспільстві, духовності та фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної, трудової, екологічної культури» [5].

Питанням становлення особистості школяра у виховному середовищі займалися світила вітчизняної педагогіки А. Макаренко, В. Сухомлинський.

Проблему соціалізації особистості досліджували у своїх працях учені ХХ століття Л.Виготський, Л.Буєва, І.Кон, Л.Рубінштейн, у яких вони вказували на взаємозалежність між умовами соціального середовища та розвитком особистості та зазначали необхідність активного опосередкування особистісного розвитку [4].

Метою статті є окреслення досвіду роботи загальноосвітнього спеціалізованого навчального закладу на шляху реалізації державних програм із соціалізації учнівської молоді.

Виховна система Цюрупинської спеціалізованої школи І-ІІІ ступенів № 2 з поглибленим вивченням іноземних мов спрямована на формування такої особистості, у якій синтезуються всі якості громадянина. Вона всебічно охоплює сфери

---

* © Лопатюк В. В.

ІННОВАЦІЯ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

шкільного життя, весь навчально-виховний процес, де в центрі уваги стоїть особистість учня з її інтелектуальним, фізичним та творчим потенціалом. Педколектив працює над реалізацією триєдиної мети шкільного виховання:

1. Формування та розвиток громадянських та соціальних рис особистості громадянина України:

- національної свідомості, любові до рідної землі та народу, бажання працювати задля процвітання держави;

- розвиненої духовності, в основі якої лежить формування моральних почуттів і рис поведінки;

- забезпечення набуття школярами соціального досвіду, виховання в них людяності, милосердя, доброти, здатності співжиття на основі опанованих знань про себе, людське суспільство, природу, призначення особистості;

- свідомого ставлення до праці як найвищої цінності для людини й суспільства, вироблення культури розумової праці, перетворення знань на інструмент творчого освоєння світу;

- правової культури, поваги до законів і норм співжиття в суспільстві.

2. Забезпечення розвитку в учнів потреби в здоровому способі життя й гармонійного поєднання духовного, фізичного та психічного здоров'я, формування здатності до міжособистісних стосунків.

3. Створення умов для творчого, інтелектуального, духовного розвитку особистості у вільний від навчання час, запровадження інноваційних форм позаурочної діяльності учнів [6].

Успішність реалізації цих завдань залежить від таких характеристик, як соціально-психологічний клімат, дух школи, стиль життєдіяльності, співпраця вчителів та учнів, батьків, мікрокультура (мова, стиль спілкування, свята, традиції). Усе це сприяє духовному розвитку й саморозвиткові учнів, створенню своєрідного мікроклімату в закладі. Педагоги намагаються допомогти учням оволодіти чотирма стрижневими вміннями: навчитися пізнавати, навчитися працювати, набути життєвої компетентності, навчитися жити разом у сучасному мінливому світі.

Із цією метою впроваджуються в практику виховного процесу школи інноваційні форми й методи роботи з підлітками. У діяльності більшості класних керівників переважають такі педагогічні технології, які ставлять за мету не нав'язування та примусове їх виконання, а створення умов для осмислення суті моральних норм, їхньої доцільності, добровільного їх сприйняття, творчого застосування, набуття досвіду морально-ціннісного ставлення до людей, до самого себе. Щороку шкільним «трикутником» обговорюються та ухвалюються єдині вимоги до учнів школи, кодекс честі школярів, які визначають орієнтири співпраці вчителів, учнів, батьків та сприяють саморозвитку, самовдосконаленню кожного учня на основі загальнолюдських цінностей.

ІННОВАЦІЯ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

Всебічний розвиток школярів здійснюється і в процесі навчання, і в процесі виховання. Моральний та громадянський компоненти виховання молоді найвиразніше втілюються в змісті навчальних дисциплін, виховних заходів, в атмосфері, яка панує в школі. Усе, що робить учитель на уроці, у позакласній роботі, під час відпочинку, підпорядковується виховній меті. Можна з певністю сказати, що в школі створені сприятливі психолого-педагогічні умови для реалізації виховної мети школи, а саме:

- система виховної роботи відповідає засадам особистісно орієнтованої гуманістичної спрямованості освіти;

- налагоджена інтерактивна та комунікативна взаємодія всіх суб'єктів виховного процесу;

- створено необхідні умови для розвитку соціальної активності учнів: учнівське самоврядування дитячої організації «Коло», гайдівський осередок «Соняшник», здійснюється випуск шкільної газети «Шкільний вісник», діють волонтерські загони (8-Б, 9-Б класи), дебатний клуб, європейський клуб «Європа єдина»;

- створено необхідні умови для розвитку творчого потенціалу особистості кожного учня, перспектив її саморозвитку в шкільному колективі: діє ляльковий театр «Вжик», хореографічний ансамбль «Антре», вокальний ансамбль «Дебют», гурток «Котигорошко», гурток «Правова вітальня», математичний гурток «Ерудит», літературна вітальня, футбольна та волейбольна спортивні секції;

- стимулюється ініціативність, життєва активність дитини, виховується відповідальність, культивується цінності особистості: шкільна програма «Створи особистість», проект «Шлях до визнання», програма «Життєдіяльність класного колективу як виховна система», програма «Я – громадянин України та світу», конкурс на кращий соціально активний клас.

У процесі виховання дітей та підлітків педагоги обов'язково враховують вікові та індивідуальні особливості школярів. Так, учителі початкових класів навчають дітей будувати взаємини з однолітками, входити в колектив ровесників, набувати соціального й морального досвіду, вирізняти мотив учинку, роз'яснюючи його сутність і правильність у різних життєвих ситуаціях, викладаючи програмні курси «Я і Україна», «Основи здоров'я», «Корисні звички». Молодший шкільний вік є дуже сприятливим для виховання в дитини моральних якостей. І тут велика роль належить особистості вчителя та ефективності обраних ним форм і методів впливу на дитину. Пріоритетними для учнів початкових класів є активні методи, більшість учителів обирають ігрові форми роботи (сюжетно-рольові ігри, інсценування, ігри-бесіди, ігрові вправи, аналіз життєвих ситуацій і привчання), які спрямовані на самостійний пошук істини та сприяють формуванню критично мислення, ініціативи й творчості в дітей.

ІННОВАЦІЯ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

Складним і відповідальним періодом становлення особистості дитини є підлітковий вік, коли формується соціальна спрямованість і моральна свідомість: моральні погляди, судження, оцінки. Підлітки не завжди глибоко розуміють формально-етичні норми та еталони взаємин, їхні моральні переконання ще не стійкі, а воля слабка. Вони частіше діють за найсильнішим мотивом і самі визнають відсутність у себе вольових якостей. Моральна мотивація ще не стійка, тому вони легко потрапляють під вплив таких форм соціальної поведінки, які роблять їх дорослішими у власних очах. Тому педагогічне завдання вчителів школи – розвивати в підлітків вольову поведінку, учти володіти своїми емоціями, усвідомлювати їх, говорити про них, виявляти в культурних формах [2].

У 5,6 –х класах викладається курс «Етика» (1 година на тиждень). Вивчення цієї дисципліни передбачає формування моральних цінностей і орієнтирів, культури поведінки. Курс дає можливість закласти основні вміння контролювати, оцінювати й регулювати свої взаємини з етичного погляду. На уроках учитель стимулюють пізнавальний інтерес до етичних знань, основ моральної культури, формують досвід моральних взаємин з однолітками, батьками, учителями, знайомими й незнайомими людьми, привчають до дружелюбності й увічливості, поваги й чуйності до інших, толерантності й милосердя. Із цією метою широко використовуються інтерактивні методи роботи: обмін думками, розігрування діалогів опрацювання різних життєвих ситуацій, створення оповідань і казок. Усе це дає змогу дітям краще засвоїти й глибше зрозуміти навчальний матеріал.

Для формування громадянської свідомості важливе співвідношення індивідуально й колективно зорієнтованих цінностей. Цьому сприяє зміст програмних курсів «Громадянство» для 5-6 класів, «Громадянська освіта» для 7-11 класів.

Варіативна частина навчального плану передбачає спецкурси за вибором та факультативи: «Розмаїття релігій і культур світу» (7-6), «Українська культура середини 16-19 століть» (8-в), «Основи діалогу» (10-6), «Права людини» (8-в), «Формування навичок здорового способу життя в дітей та підлітків за проектом «Діалог»» (8-і кл.).

Також у практику роботи класних керівників 5-11-х класів уведена Програма «Громадянська освіта в системі роботи класного керівника». Її особливістю є те, що вона укладена за послідовним тематичним принципом і передбачає ознайомлення школярів з основними цінностями демократичного громадянства за такими темами: «Я – людина», «Я – член сім'ї», «Я – учень школи», «Я і друзі», «Я у місцевій громаді», «Я – громадянин України», «Я – громадянин світу» [1].

Підлітки створюють Кодекс честі класу, який допомагає аналізувати власні вчинки, оцінювати їх наслідки та знаходити шляхи до самовдосконалення.

Старший шкільний вік – це період помітного розвитку самосвідомості, самооцінки підлітків, що ґрунтується на аналізі й оцінці власної діяльності, це період визначення життєвих планів, активної відповідальної реалізації громадянських прав та обов'язків. У цей період старшокласники визначаються зі своїми індивідуальними професійними планами. Тому основне завдання педагогів – закріпити в старшокласників широкі соціальні мотиви громадянського обов'язку.

Особливу увагу вчителі школи приділяють високому рівню сформованості громадянина-патріота України й інтернаціоналіста, екологічної культури, готовності до трудової діяльності, сформованості високого рівня естетичної культури. З цієї метою проводяться: дебати «Молодь – генератор змін у суспільстві» (11-і кл.), психологічний тренінг «Життя прожити – не поле перейти» (10-б), проект «Запобігання торгівлі людьми» (10-і кл.), форум – театр «Права людини» (10-і кл.), тренінг «Дивись на нас, як на рівних» (9-а), дослідження «Типи професій, види діяльності» (9-б), година спілкування «Я – громадянин України»(11-і кл.).

Реалізації виховної мети школи сприяє тісна співпраця педколективу з батьками вихованців. Протягом року відбуваються традиційні зустрічі адміністрації та батьківського активу школи (Рада школи, День відкритих дверей), проводяться батьківські збори, заняття університету педагогічних знань. На батьківських конференціях обговорюються нагальні проблеми сьогодення, а саме: «Суїцидальна поведінка підлітків», «Насилля в сім'ї», «Профілактика наркоманії», «Загроза туберкульозу», «Переваги та недоліки мережі Інтернет». Батьки є активними учасниками всього навчально-виховного процесу, адже процес розвитку морально-духовних якостей особистості – важливий чинник сьогодення й майбутнього кожної дитини.

У системі громадянського виховання на сучасному етапі розвитку школи особливого значення набуває розвиток духовності на основі морально-етичних цінностей дитини як підвалини розвитку громадянських якостей учня. Норми моралі полегшують сприймання норм правових, які у свою чергу, сприяють глибшому усвідомленню моральних істин. Моральна свідомість дозволяє побачити й усвідомити ту межу моральної поведінки, за якою починаються аморальні й протиправні вчинки. Високоморальна свідомість стимулює соціально ціннісну поведінку, застерігає від правопорушень.

Аналіз даних духовно моральних диспозицій є особливо значущим, коли йдеться про пошук шляхів громадянського виховання й, зокрема, про морально етичні орієнтації, що відіграють вирішальне значення в процесі становлення й розвитку громадянина. У цьому зв'язку актуальною стає проблема осмислення моральних і виховних аспектів, громадянських навичок. Співіснуючи в людському суспільстві, особливо в сім'ї та школі, ми повинні шляхом громадянського

ІННОВАЦІЯ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

виховання й освіти навчити учнів ще в молоді роки розділяти людське співчуття, бути толерантним не лише до малюка чи літньої людини, до тих, хто нам рідний та близький, а й до всіх, хто живе поруч із нами, і тих, хто живе на інших континентах [2]. У школі волонтерський рух є складовою одного з важливих напрямків громадянського виховання. Ним охоплений увесь учнівський колектив закладу. Тому представники Кола добродіїв беруть участь у різноманітних акціях. У ході співпраці з Дитячим будинком інвалідів волонтерськими загонами був створений соціальний проект «Діти – дітям». За результатами цього проекту творча група взяли участь у Всеукраїнській акції «Громадянин -2012» (м. Київ, травень 2012 року). Крім цього волонтерська діяльність школи була висвітлена у матеріалах до Всеукраїнського благодійного проекту «Добро починається з тебе», для конкурсу проектів дитячих громадських об'єднань та організацій «Дитячі соціальні ініціативи –Україні!» (нагороджені грамотою за 2011 рік). Участь у Всеукраїнській акції «Громадянин – 2012» передбачає діяльність 10-в класу за проектом «Життя тварин у людському суспільстві».

Мета проекту: докласти максимум зусиль, щоб розвіяти міф про неможливість стерилізації тварин у Цюрупинську, провести потужну інформаційну компанію, спрямовану на формування гуманного ставлення до безпритульних собак.

В акції бере також участь 9-б клас із проектом «Вулицями рідного міста».

Мета проекту: вивчити проблему стихійних місць оголошень на території міста, розробити шляхи її рішення.

Уже кілька років поспіль школа має статус громадсько-активної школи. За її планом роботи передбачена плідна співпраця з Молодіжною радою м. Цюрупинська, яка допомагає вирішувати проблеми міської громади.

Проект «Open Air Cinema – Кінотеатр під відкритим небом» започаткований з 2011 року. Мета даного проекту – організація змістовного дозвілля молоді Цюрупинського району, формування здорового способу життя, профілактика шкідливих звичок, підвищення рівня культури поведінки в громадських місцях, підтримка творчо обдарованої молоді.

Резонансною в місті стала акція ВІЛ/СНІД. Її зміст передбачив:

– 1 грудня в Міжнародний день толерантності до ВІЛ-інфікованих волонтерами Цюрупинського районного центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді – учнями Цюрупинської спеціалізованої загальноосвітньої школи № 2 – для школярів загальноосвітніх закладів м.Цюрупинська поставлено театралізований усний журнал «Вбиває не ВІЛ, а байдужість»;

– у цікавій та доступній формі учасники усного журналу ознайомили підлітків із поняттями «ВІЛ», «СНІД», «інфікування», розкрили актуальність проблеми ВІЛ-СНІДу для сучас-

ІННОВАЦІЯ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

ної молоді, показали шляхи захисту та попередження захворювання;

– під час заходу охоплено 597 осіб, розповсюджено інформаційно-просвітницькі плакати та буклети.

Описані форми й методи роботи вчителів, класних керівників, батьків, громадських організацій із дітьми й підлітками школи дають позитивний результат. Більшість учнів закладу мають стійкі позитивні звички й норми поведінки, дотримуються культури стосунків і спілкування в умовах дитячого колективу, беруть активну участь у громадському та культурно – мистецькому житті школи, громади міста, району, області та країни.

У рамках обласної науково-методичної проблеми «Соціалізація дітей та учнівської молоді в сучасному освітньому просторі» Цюрупинська спеціалізована загальноосвітня школа № 2 на першому етапі її реалізації (2013-2014 рр.. мотиваційно-настановний) здійснила аналіз наявних ресурсів впливу на стан соціалізації дітей та визначилася з напрямками вдосконалення системи виховної роботи школи з даної проблеми:

– організована методична робота із творчими групами класних керівників, яка передбачила семінарське заняття «Застосування методу проектування в практиці виховної роботи, спрямованої на соціальне становлення підлітка», тренінгові заняття за Програмою спецкурсу «Оновлення форм і методів виховної роботи» [3];

– залучені учні, педпрацівники, батьки до діагностичної роботи – «Реалізація функцій управління навчальним закладом у контексті соціалізації дитини», «Ціннісне ставлення учнів до оточуючого середовища», «Готовність батьків до створення умов соціалізації особистості підлітка», «Стиль сімейного виховання»;

– класними керівниками початкової школи вивченні родинні цінності, традиції, ідеали, спільна діяльність членів сімей та досліджені чинники, які впливають на їх зміну, занепад, зникнення;

– класними керівниками соціально активних класів (переможців шкільного конкурсу) та класів підвищеного педагогічного впливу (з низьким рейтингом навчально-виховної діяльності) проведений моніторинг активності учнів у навчально-виховній роботі школи та проаналізовані можливості класу щодо відповідності спланованих шкільних заходів, їх змісту, кількості;

– удосконалена робота соціально-психологічної служби школи в організації роботи з батьками на основі законодавчої бази, поетапності профілактичної роботи, з урахуванням стилю сімейного виховання;

– залучення педпрацівників школи до участі в експериментальній діяльності закладу: проведення семінарських занять учителями – тренерами та керівниками методичних об'єднань творчих груп класних керівників;

ІННОВАЦІЯ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

– досліджені стиль, форми організації учнівського самоврядування шкільного парламенту, класних колективів, якість виконання доручень, рівень самоорганізації життєдіяльності колективу, ступінь впливу класного керівника на роботу самоврядування;

– поновлена робота дебатного шкільного клубу, проведення теоретична підготовка класних керівників окремих паралелей щодо використання дебатної технології на годинах спілкування під час «тематичних діалогів», «сократівської бесіди», «прес – шоу», «диспуту», «брейн-рингу», учні разом із класними керівниками визначилися з темами для обговорення, які їх цікавлять;

– організований випуск шкільної газети (один раз на місяць) учнями старшої школи з метою активізації роботи прес – центрів у класах;

– вивчається попит на організацію (виробничої) практики старших підлітків шляхом громадських робіт, участі в діяльності економічних товариств, шкільних лісництв, позаштатних кореспондентів місцевих ЗМІ (за погодженням із батьками);

– учні школи залучені до роботи Районної ради старшокласників, Молодіжної ради при міськраді (міський КВК, свято «Я твій Валентин», комедія клуб, парад Снігурок);

– розширення виховного соціалізуючого простору за рахунок впровадження в практику роботи двох справ: «Акція в дії» та «10 добрих справ», які передбачають проведення корисних справ учнями 5-11 класів у формі акцій та добродійних дій.

Види акцій: акція-реклама; святкова акція; акція-лотерея; акція з метою інформування.

Тематика акцій. 1. «Школяр – це звучить гордо» (реклама шкільної форми). 2. «Посади дерево». 3. «Допоможи зимуючим птахам». 4. «День сміху – усім на втіху». 5. «Вандалізму – ні!». 6. «Цукерка замість цигарки». 7. «Ліси для нащадків». 8. «Зробимо шкільне подвір'я кращим».

Соціалізації сприяє й проведення добрих справ. Наприклад:

1. «Подаруй книгу шкільній бібліотеці».

2. «Іграшки дитсадку».

3. «Оформлення шкільного Музею народних ремесел та побуту».

4. «Лялькова вистава в дитячому будинку інвалідів».

5. «Допоможи інваліду педпраці».

6. «Допоможи ближньому».

Отже, матеріал статті дає можливість зробити висновки про те, що соціалізація підростаючого покоління відбувається під стихійним або цілеспрямованим впливом величезної кількості відповідних суспільних структур та інститутів, виховна роль яких по-різному виявляється на вікових стадіях цього процесу. Важливим виховним фактором є найближче соціальне оточення,

у вужькому розумінні цього слова – сім'я, дитячий колектив, товариші, дорослі люди, з якими безпосередньо спілкуються школярі. Тому школа сьогодні має стати важливим осередком, де формуватиметься готовність дітей взаємодіяти із соціумом. У цьому напрямку багато роботи здійснюється в Цюрупинській спеціалізованій загальноосвітній школі № 2.

Література:

1. Вербицька П.В., Герасим Н.П., Дяків В.Г., Козорог О.Г., Ситник Е.В. Громадянська освіта у системі роботи класного керівника // Методичний посібник з громадянського виховання для 5 – 12 класів загальноосвітніх навчальних закладів, а також пропедевтичні заняття для початкової школи. – Львів: ЗУКЦ, 2009. – 210 с.: іл.
2. Відміш Л. І. Моральне виховання в загальноосвітньому навчальному закладі // Виховна робота в школі. – 2004. – № 10. – С. 24 – 27.
3. Кондратова Л.Г. Виховна робота в школі: тренінги для вчителів. – Х.: Вид – во «Ранок», 2013. – 160 с.
4. Назаренко Л.М. Соціалізація дітей та учнівської молоді в сучасному освітньому просторі. Методичні рекомендації щодо реалізації обласної науково – методичної проблеми. – Херсон: Комунальний вищий навчальний заклад «Херсонької академії неперервної освіти», 2013. – 50 с.
5. Національна доктрина розвитку освіти у XXI столітті // Шкільний світ. – 2001. – С. 3-6.
6. Омельченко Л.П. Громадянське виховання. – Х.: Вид. група «Основа»: «Триада+», 2007. – 224 с.
7. Програма. Основні орієнтири виховання учнів 1-12 класів загальноосвітніх навчальних закладів України. – Т.: Видав. «Навчальна книга-Богдан», 2010 – 79 с.

Сомченко І. М.*

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНОЇ ДОШКИ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УРОКІВ ІНФОРМАТИКИ

У статті висвітлено переваги використання інтерактивної дошки в навчально-виховному процесі та застосування стандартного програмного забезпечення Elite Panaboard на уроках інформатики в умовах реформування сучасного освітнього процесу України.

Завдяки стрімкому розвитку інформаційних технологій виникає нове середовище існування. Для його успішного розвитку навчальні заклади мають готувати конкурентоспроможних учнів. Новий освітній стандарт на сучасному етапі вимагає широкого застосування та вдосконалення інтерактивних технологій для якісної підготовки учнів у навчальному процесі [3]. Відповідно до нього змінюються цілі й зміст освіти, які вимагають оновлення методів і форм викладання, пошуку ефективних напрямів і методик, використання інноваційних педагогічних технологій.

---

* © Сомченко І. М.